

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
COMMUNITY PARTICIPATION IN DEVELOPING PLANS FOR EARLY CHILDHOOD
DEVELOPMENT CENTERS

กานต์พิชชา พันธะบัวศรี

Kanpidcha Panthabuasri

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านช้าง

MahamakutBuddhist University Srilanchang Campus

E-mail: Kanpidcra.pra@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ: 10 มกราคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 30 มกราคม 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 31 มกราคม 2569

Received: January 10, 2026; Revised: January 30, 2026; Accepted: January 31, 2026

บทคัดย่อ

การพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กถือเป็นการกิจสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากเป็นรากฐานในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ตั้งแต่วัยเริ่มต้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสำคัญ รูปแบบ กระบวนการ และแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยให้แผนพัฒนา มีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ เพิ่มความโปร่งใส และสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและครอบครัวอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การสื่อสารระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชน ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้ดูแลเด็กกับผู้ปกครอง ระดับการศึกษาและความตระหนักของประชาชนเกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัย รวมถึงการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หากชุมชนมีการสื่อสารที่ดี มีการจัดเวทีประชาคมอย่างสม่ำเสมอ และเปิดโอกาสให้

ประชาชนมีบทบาทในการตัดสินใจ จะช่วยให้ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพิ่มขึ้นและส่งผลดีต่อการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในระยะยาวในส่วนของแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าควรมีการพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดเวทีประชุมชุมชนเพื่อรับฟังความคิดเห็น การส่งเสริมบทบาทของคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชน และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็กให้ประชาชนรับทราบอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ควรมีการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาและสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและการพัฒนาไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, แผนพัฒนา, เด็กปฐมวัย

Abstract

The development of Child Development Centers (CDCs) is a crucial responsibility of local administrative organizations, as it lays the foundation for early human resource development. Community participation in the development planning of CDCs is therefore an essential mechanism that enhances effective management and ensures alignment with local needs. This study aims to examine the significance, forms, processes, and approaches to promoting community participation in CDC development planning, using participatory and collaborative management concepts as the analytical framework.

The findings reveal that community participation contributes to context-appropriate planning, enhances transparency, and fosters cooperation between government agencies and the public, leading to sustainable improvements in the quality of life of children and families. Key factors influencing community participation include communication between public agencies and citizens, the strength of community leadership, relationships between teachers and parents, educational levels and awareness of early childhood development, and support from local administrative organizations.

Furthermore, promoting participation requires systematic mechanisms such as community forums, strengthening CDC committees, building collaborative networks, and continuous information dissemination. Enhancing community capacity and knowledge is also essential to enable effective participation in planning processes. Overall, community participation plays a vital role in improving the quality and sustainability of Child Development Centers, while strengthening community engagement and inter-organizational collaboration in early childhood development.

Keywords: Community participation, Child Development Center, Development plan, Early Childhood

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเด็กในช่วงปฐมวัย ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานของการเจริญเติบโตและการพัฒนาของมนุษย์ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม นักวิชาการด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัยจำนวนมากได้ชี้ให้เห็นว่าช่วงอายุแรกเกิดถึงประมาณหกปีเป็นช่วงเวลาที่สำคัญของเด็กมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วที่สุด การส่งเสริมพัฒนาการเด็กในช่วงวัยนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อศักยภาพการเรียนรู้ในระยะยาว ตลอดจนต่อคุณภาพของประชากรในอนาคตของประเทศ

ในบริบทของประเทศไทย การดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัยมิได้เป็นเพียงภารกิจของครอบครัวเท่านั้น แต่ยังเป็นหน้าที่ของรัฐและสังคมโดยรวม โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในพื้นที่ หนึ่งในกลไกสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในระดับท้องถิ่นคือ “ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก” ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จัดบริการดูแลเด็กก่อนวัยเรียนและส่งเสริมการเรียนรู้เบื้องต้นให้แก่เด็ก ในชุมชน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจึงถือเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเด็ก ครอบครัว และชุมชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กส่วนใหญ่ในประเทศไทยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของเด็ก และการส่งเสริมกิจกรรมที่สนับสนุนพัฒนาการเด็กอย่างรอบด้าน การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจึงจำเป็นต้องอาศัยการวางแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบเพื่อกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และแนวทางในการพัฒนาศูนย์ให้มีคุณภาพและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของเด็กและครอบครัวในชุมชนได้อย่างเหมาะสม

การจัดทำแผนพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กถือเป็นกระบวนการสำคัญในการบริหารจัดการศูนย์เด็กเล็ก เนื่องจากแผนพัฒนาจะเป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบาย แนวทางการดำเนินงาน และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแผนพัฒนาดังกล่าวครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ การปรับปรุงอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมสุขภาพและโภชนาการของเด็ก รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน อย่างไรก็ตาม การจัดทำแผนพัฒนาที่มีประสิทธิภาพไม่สามารถดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่จำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและพัฒนา

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

คาสเปอร์สัน และเบรทแบงค์ (Kasperson & Breitbank, 1974 อ้างถึงใน ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2546, หน้า 19) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนท ๑ ตนเป็นผู้สร้างสรรค์กิจกรรมในกระบวนการพัฒนาซึ่งจะบังเกิดผล คือ สามารถแสดงบทบาทที่ สร้างสรรค์ได้และผลของกิจกรรมจะต้องย้อนกลับมาสู่พวกเขาเอง United Nations Research Institute of Social Development (UNRISD) ระบุความหมายว่าเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ประชาชนในเรื่อง 1. การตัดสินใจ 2. การเข้าร่วมกิจกรรม 3. การร่วมรับผลประโยชน์ อย่างเป็น ธรรมที่เกิดจากกิจกรรมนั้น ๆ

สหประชาชาติ (United Nations, 1981, p. 11) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม(Participation)ไว้ว่า

1. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา
2. การเข้ามีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนา
3. การเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องพัฒนา

ลิส (Lisk, 1985 อ้างถึงใน ปรีดา เจษฎารางกุล, 2550, หน้า 24) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการเชื่อใจและการยอมรับตนเอง เพื่อที่จะน ำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืนซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจ ระดับความไว้วางใจและต้องครอบคลุมทัศนคติความคาดหวังและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

เฮต แฟร์ไชลด์ และคณะ (Fairchild, et. al., 1964 อ้างถึงใน ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2546, หน้า 19) ได้ให้ความหมายของค ว่ำการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกันหรือการเข้ามามีส่วนติดต่อสัมพันธ์กันและอาจหมายถึงสถานการณ์ทางสังคมด้วยก็ได้

วิลเลียม (Erwin, 1976 อ้างถึงใน ปรีดา เจษฎารางกุล, 2550, หน้า 24) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการด ำเนินงานพัฒนาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหา

ของตนเองเน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันกับประชาชนใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน
 แก่ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์การและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

อาภรณ์พันธุ์จันทร์สว่าง (2522, หน้า 19) ได้อธิบายเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่าการมีส่วนร่วม
 (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและ

ความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อปฏิบัติ กล่าวคือ จะต้องเป็นความเห็น
 พ้องต้องกัน จะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการนั้น ๆ เหตุผลเบื้องต้นของการที่มีคนมา
 รวมกันได้ ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมด หรือการกระทำทั้งหมดที่ท าโดยกลุ่มหรือท านาม
 กลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์การ(Organization) ดังนั้น องค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวน าให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลง

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าหมายถึง กระบวนการ
 รัฐ การทำการส่งเสริม ชักนำสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน
 สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการด าเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลาย
 เรื่องร่วมกัน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528, หน้า 5) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ประชาชนเข้ามา
 เกี่ยวข้องโดยการใช้ความพยายามหรือทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วน
 ร่วมต้องมีองค์ประกอบดังนี้

1. ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา

2. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถแรงงาน หรือ
 ทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุในกิจกรรมพัฒนา

วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์ (2540, หน้า 12) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้การมีส่วนร่วมของ
 ประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ให้ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันเข้ามามี
 ส่วนร่วมรับผิดชอบในการด าเนินงาน โดยการร่วมคิด ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมในการ
 ติดตามประเมินผล

ทวิทอง หงส์วิวัฒน์ (2527, หน้า 2) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงน่าจะหมายถึง
 การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจาย
 ทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจ
 าเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคมและได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแบ่งออกในรูปของการ
 ตัดสินใจในการก าหนดชะตาชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

มรกต ศรีรัตน (2535 อ้างถึงใน ณรงค์ วาริชล, 2551, หน้า 5) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมี
 ส่วนร่วมหมายถึงการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้อง
 ดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำ การให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ท ำให้เกิดการร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

พีรพล ไชยพงศ์ (2539, หน้า 8) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่รัฐส่งเสริม ชักจูงสนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชน ทั้งในส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชนสมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัคร รูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

กลุ่มสังคมศาสตร์สาธารณสุข (2525, หน้า 21 อ้างถึงใน ขนิษฐา ศรีนนท์, 2544, หน้า 35) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การสร้างประชาธิปไตยคือ อำนาจแห่งการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน ในกระบวนการนี้อย่างน้อยที่สุดประชาชนต้องมีการกำหนด วางแผนและ

ดำเนินการในเรื่องทั้งปวงอันมีผลต่อการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่และอนาคตของพวกเขาซึ่งจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อประชาชนได้อำนาจ ได้ทรัพยากรของพวกเขากลับคืนมา และนั่นย่อมหมายถึง กระบวนการทางประชาธิปไตยและการปกครองตนเอง

วิลเลียม (William, 1980 อ้างถึงใน ธนวัฒน์ ค. ภิลานนท์, 2550, หน้า 9) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์ (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดหมายหมายของกลุ่มนั้น ทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

สรุปจากความหมายของการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การที่ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลมีแนวคิดหรือจุดหมายหมายที่เหมือนกันเข้ามาดำเนินการนั้นให้แล้วเสร็จตามจุดหมายที่กำหนดแล้วรับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

แอนดรูว์ และสติเฟล (Andrew & Stiefel, 1980 อ้างถึงใน ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2546, หน้า 19) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในชั้นปฏิบัติการ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

อิระวัชร จันทระเสริฐ (2541 อ้างถึงใน ณรงค์ วารีชล, 2551, หน้า 6) กล่าวว่าไว้คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะตัวบุคคล ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ
2. การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่มขบวนการ ที่มุ่งสร้างพื้นฐานอำนาจจากการสร้างกลุ่มและโครงสร้างภายในหน่วยงาน

3. การมีส่วนร่วมในลักษณะโครงการ ให้ความสำคัญที่การจัดโครงการอันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดี เน้นกลุ่มเป้าหมาย การถ่ายทอดระบบเทคนิค ความรู้ การกระจายอำนาจสู่ประชาชน

4. การมีส่วนร่วมในลักษณะสถาบัน ให้ความสำคัญในแง่ของการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน มีการถ่ายทอดหรือขยายโครงการสร้างอำนาจของกลุ่ม ผลประโยชน์และชนชั้นทางสังคม

5. การมีส่วนร่วมในลักษณะนโยบาย เน้นเรื่องหลักการยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เสียเปรียบในสังคม และแนวทางนโยบายและแผนงานระดับชาติ

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) ได้รับความสำคัญอย่างมากในกระบวนการพัฒนาสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะในด้านการบริหารภาครัฐและการพัฒนาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึงการที่ประชาชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง แนวคิดดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากหลักการประชาธิปไตยและการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เนื่องจากศูนย์เด็กเล็กเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่โดยตรง เด็กที่เข้ารับบริการส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานของประชาชนในชุมชน ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ครูผู้ดูแลเด็ก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา จะช่วยให้การวางแผนมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการวางแผน การกำหนดกิจกรรม และการประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็ก โดยการมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังชี้ให้เห็นว่าการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานท้องถิ่นกับประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรมในขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนยังมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กโดยตรง งานวิจัยด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัยหลายชิ้นพบว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดกิจกรรมและการดูแลเด็กสามารถช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาเด็กในระยะยาว

นอกจากนี้ งานวิจัยในต่างประเทศเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ปฐมวัยยังพบว่า การประสานความร่วมมือระหว่างรัฐบาลท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และชุมชนสามารถช่วยให้การดำเนินงานด้านการศึกษาศุภชัยมีประสิทธิผลมากขึ้น และสามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนได้อย่างเหมาะสม แม้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีความสำคัญและเป็นแนวทางที่ได้รับการส่งเสริมในหลายพื้นที่ แต่จากการศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในประเทศไทย พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในบางพื้นที่ยังอยู่ในระดับที่จำกัด โดยเฉพาะในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนา ซึ่งในหลายกรณีการวางแผนอาจดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก ทำให้ความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนไม่ได้รับการสะท้อนอย่างเต็มที่ ปัญหาดังกล่าวอาจเกิดจากหลายปัจจัย เช่น การขาดความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น การสื่อสารที่ไม่ทั่วถึง การขาดช่องทางในการมีส่วนร่วม หรือข้อจำกัดด้านเวลาและภาระหน้าที่ของประชาชนในชุมชน

นอกจากนี้ ยังพบว่าปัจจัยด้านโครงสร้างของชุมชน เช่น ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ก็มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก หากชุมชนมีความเข้มแข็งและมีผู้นำที่สามารถสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมของประชาชนก็มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นและส่งผลดีต่อการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กในระยะยาวอีกประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาคือการเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับการพัฒนาชุมชนโดยรวม เนื่องจากศูนย์เด็กเล็กไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ดูแลเด็กเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของชุมชน และเป็นศูนย์กลางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว โรงเรียน และสังคม การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาศูนย์เด็กเล็กจึงสามารถช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และส่งเสริมการพัฒนาสังคมในภาพรวมด้วยเหตุผลดังกล่าว การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในด้านการวิชาการและด้านการนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย การศึกษานี้จะช่วยให้เข้าใจถึงรูปแบบ ระดับ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งสามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการวางแผนพัฒนาศูนย์เด็กเล็กให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยพิจารณาบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน เช่น ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ครูผู้ดูแลเด็ก บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในแต่ละขั้นตอนของการวางแผนพัฒนา ได้แก่ การร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การร่วมเสนอความคิดเห็น การร่วมตัดสินใจ การร่วมดำเนินงาน และการร่วมติดตามประเมินผล

ผลการศึกษาที่ได้จากงานวิจัยนี้คาดว่าจะประโยชน์ต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็ก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กให้มีคุณภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในชุมชนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ยังสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาท้องถิ่นที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ

สรุป

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาปฐมวัยและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการวางแผนและการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กไม่เพียงแต่ช่วยให้แผนพัฒนาที่มีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่เท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความร่วมมือและความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงมหาดไทย. (2560). มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.

กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา. กรุงเทพฯ :สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). การพัฒนาเด็กปฐมวัยตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542.

กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, (2547). คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546

(อายุ3-6 ปี). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

อมรรวรรณ สุวรรณโณม, และ (2564). แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของศูนย์ พัฒนาเด็กเล็กอำเภอศรีสัชชาลัย จังหวัดสุโขทัย.